

KÖZLEMÉNYEK

Szerzői levelek a *Családi Lapok* szerkesztőjéhez, Ney Ferenchez, 1853–1855.* A szerkesztőség mint kiadói intézmény kialakulása előtt a szerkesztő és szerzőinek kapcsolata más és más volt a politikai újságok, illetve a folyóiratok és irodalmi hetilapok esetében. Az újság szerzőinek magvát állandó publicisták alkották – a folyóiratok, hetilapok változó szerzőkkel működtek, akiket vagy a szerkesztő kért fel, vagy maguktól jelentkeztek nála. Mindkét laptípusnál a szerkesztő kapott egy meghatározott pénzügyi keretet a munkatársak díjazására; az újságoknál a többé-kevésbé állandó publicistáknak meghatározott cikkhonorárium járt – a folyóiratok szerzői ismertségük, az írás műfaja, hossza, és még több más szempont alapján egyedileg számított, olykor kialakított díjat kaptak. Ebből következik, hogy az újságnál nagyobb hatalma volt a szerkesztőnek, a folyóiratoknál a szerzők voltak jobb „alkupozícióban”.

A *Családi Lapok*at a Szent István Társulat adta ki, mint – alcíme szerint – Tudományos és szépirodalmi folyóiratot „a vallás-erkölcsi műveltség s kath. hitélet emelésére”. 1852. április 15. és 1860 között jelent meg, többnyire szabályos kétheti időközönként, nyolcadrét formában, alkalmanként illusztrációkkal, elég nagy terjedelemben: egy-egy füzet legalább 3 ívet tett ki. Szinnyei József megállapítása szerint „tarka és érdekes álló [állandó] rovatai voltak”.¹ A lap megindítását gróf Károly István, a Társulat elnöke jelentősebb összeggel támogatta, és a továbbiakban is hozzájárult kiadásához.

A lap szerkesztője kezdetől Klezso József pesti katolikus pap volt, egy és háromnegyed év kivételével, amikor Ney Ferenc kapta meg a megbízást. A Ney által szerkesztett füzetek 1854. január 15. és 1855. szeptember 30. között jelentek meg.²

Ney Ferenc (1814–1889) ismert szereplője volt a pesti irodalmi életnek és a tanárvilágnak: költő, színmű- és regényíró, a negyvenes években a *Világ*, utóbb a *Pesti Napló* tárcaírója, még a reformkor idején az egyik első magyar tudományos-fantasztikus regény megírója (Utazás a Holdba, 1836), pedagógiai művek alkotója, a negyvenes évek második felében a Kisdédóvó-Képző igazgatója, 1848-as nemzetőr, a Terézváros képviselője és az első magyar Egyetemes Tanügyi Kongresszus elnöke. Forradalmi múltja miatt 1849 őszén közel két hónapig az Újépület fogja volt, 1851-ben pedig házkutatást tartottak nála a szocialista Fourier műveinek olvasása miatt. 1847 és 1854 között a Marastoni Jakab-féle Festészeti Akadémiát Gyámolító Egyesület titkára, 1857-től pedig a pesti főreáltanoda (a mai Eötvös Gimnázium) magyartanára, majd három év múlva igazgatója. Az ő negyed századon át tartó igazgatósága alatt emelkedett a főreáltanoda Pestnek a piaristák mellett legjobb iskolájává. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta, és huszonöt éves

* A levelek a közlő tulajdonában vannak – B. G.

¹ *Id. Szinnyei József emlékezete, Művelődéstörténeti és sajtótörténeti írások*, Szerk. Gazda István, Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2002, 241.

² BUSA Margit, *Magyar sajtó bibliográfiája 1850–1867*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 21. adata hibás, mert Ney csak 1855. szeptember 30-ig szerkesztette a lapot.

pedagógusi-írói évfordulójára a legnagyobb kitüntetést, a magyar nemességet kapta meg, címerében két fontos írói szimbólummal: a nyitott könyvre fektetett lúdtollal és a tisztaságot jelképező hattyúval.³

Ney Ferenc akkor lett a *Családi Lapok* szerkesztője, amikor Klezso Ferenc a *Religió* segédszerkesztőjének szegődött. Ney már addig is jelen volt a lap hasábjain költeményeivel, beszélyeivel, vagy például Garay János sírjánál tartott gyászbeszédével,⁴ de hogy éppen rá esett a Szent István Társulat, esetleg személy szerint gróf Károlyi István választása szemben egy-két más, szintén rendszeresen publikáló szerzővel, köztük papokkal, az a politikai körülmények változásának és Ney egyéniségének egyaránt lehetett a következménye. 1854. május 1-jével oldotta fel az uralkodó a kivételes állapotot Magyarországon, a bujdosó és a megbélyegzett írók ezután térhettek vissza a sajtóba is, legalábbis saját nevük alatt, és ezután volt esélyük arra, hogy szerkesztővé válhassanak. Ez az új helyzet Ney mellett szólt. Magatartása, családi élete és műveinek szelleme pedig eleve alkalmas jelöltnek tűntették fel egy katolikus családi lap szerkesztőjéül. Ám talán az is belejátszott abba, hogy átmenetileg a *Családi Lapok* szerkesztője lehetett, hogy Károlyi a szigorú felekezeti szemponton lazítani kívánt, a lap szellemét nyitottabbá kívánta tenni, amire Ney megfelelő személy volt.

1853 végén elterjedhetett a híre, hogy a következő év elejétől Ney veszi át a *Családi Lapok* szerkesztését, és még december folyamán jelentkezett nála két református író, ami világosan mutat toleráns hírére. Karacs Teréz – ekkor a miskolci református nőnevelő intézet igazgatója – műveinek akkoriban megjelent kétkötetes válogatását küldte el figyelemre méltó indoklással; a mű elég terjedelmes ismertetését feltehetőleg maga Ney írta. A fiatal, huszonöt éves lelkész, Szász Károly, ekkor kecskeméti tanár, később református püspök és az MTA másodelnöke, öntudatosan és nagy igénynyel lépett fel; hosszú költői műve két részletben megjelent a lapban. A szintén fiatal Tóth Kálmán, még a *Hölgyfutár* segédszerkesztője, 1856-tól szerkesztője, és a nőolvasók körében növekvő hírével költő, valószínűleg népszerűsége miatt is üdvözölt szerző volt: két versét közölte Ney (ezek Tóth Kálmán válogatott költeményei között még a századfordulón túl is megjelentek⁵).

A negyedik levélíró, Mindszenty Gedeon fiatal egri katolikus pap volt, aki tartósan jelen volt a *Családi Lapok* szerzői között.

Az évtized közepén is még alig volt olvasói érdeklődés a szépirodalmi és családi lapok iránt, néhány száz előfizetővel tengődött a négy működő szépirodalmi lap, köztük a *Családi Lapok* is, 217 előfizetővel.⁶ A kiadó, Emich Gusztáv nem akarta tovább vállalni a lap kiadását, „...a kiadási költségek kimélésének tekintetéből is, lelépésem kívánatosnak mutatkozott...”, írta a Szerkesztői búcsuszóban Ney Ferenc.⁷ Az utalás feltehetőleg nemcsak saját szerkesztői díjára vonatkozott, hanem az ismert, vagyis „drága” költők-írók foglalkoztatására is.⁸ Amikor a Szent István Társu-

³ SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, IX. köt., Budapest, Hornyánszky, 1903.

⁴ NEY Ferenc, *Búcsuszózat Garay János hamvaihoz, s fölhívás az elhunytinak mindenrendű barátaihoz* = *Családi Lapok*, 1853. november 15., II. félév, 9. sz., 449–451.

⁵ Tóth Kálmán *Válogatott költeményei*, Bev. Endródi Sándor, Hetedik kiadás, Budapest, Lampel Róbert, 1903 (Remekírók Képes Könyvtára).

⁶ Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél *elkobzott levelezése*, Szerk., bev. és jegyz. Angyal Dávid, Budapest, Pesti Lloyd Társulat, Magyar Történelmi Társulat, 1925, 126.

⁷ *Családi Lapok*, 1855. szeptember 30., II. félév, 6. sz., 280.

⁸ Ugyanekkor, 1855. őszén Ney Ferenc a *Nagy Világ Képekben* című határozatlan időkből megjelenő kiadványt hetilappá akarta alakítani. Az engedélykérés alkalmával a pest-budai kerület rendőrfőnöke, Josef Protmann így jellemezte Neyt: „...1849-ben mint városi képviselő a tanácsüléseken indítványozta az oroszok elleni keresztes hadjáratot. Haditörvényszék elé állították, két havi vizsgálati fogság után Haynau visszaadta szabadságát 1849. november 1-jén. Azóta mint a Családi

lat a ráfizetés miatt elhatározta a lap megszüntetését, mivel az előfizetésekből befolyt összeg még a nyomtatás költségeit sem fedezte, „...egy ügyszerető kebel... a lapokat kegyesen pártfogásába vette, ha azok szerkesztését a kezeléssel és szállítással együtt csekélységünk elvállalja...” – írta *Viszontlátásul* című újabb, terjedelmes és erősen ideologikus programcikkében Klezso József.⁹ Ney-től idegen volt az a bigott hangvétel, amely most megszólalt a lapban. „A jelenkori sajtó, fájdalom [...] olyan rombolást idézett elő a társadalomban, mellynél iszonyubbát a legvadabb ellenség sem visz véghez a füstölgő romok közt. Mindez háromszázados műve a sajtónak a renaissance szép hajnala óta” – írta Klezso.¹⁰ A lap további számaiból eltűntek a Ney idején csatlakozott szerzők, sőt Ney sem jelent meg többé, ami arra mutat, hogy a kiadói ráfizetés mellett Ney elveivel is baja volt a Társulatnak. A fordulat bizonyára azzal is összefüggött, hogy augusztus 18-án Ferenc József megkötötte a Szentszékkal a Konkordátumot, ami éles szembefordulást jelentett a felvilágosodás hagyatékával, és új erőre kaptak a katolikus egyház konzervatív elemei. Az új évben új kiadó vette át a lapot, Müller Emil Könyvnyomdája.

*

A leveleken Ney Ferenc kézírásával található dátumok feltehetően a levél megérkezését jelentették; a levelek kelte és megérkezése tág határok között mozgott.

1. Karacs Teréz levele Ney Ferenchez

Miskolcz télelő¹¹ 15. 1853

Tisztelt szerkeztőség!

Im szerencsés vagyok önöknél benyújtani kiadandó munkáimból az első két kötetet, fogadják ezt honfiúi részvétellel.¹² Nem hazám nevezetes íróival akarok versenyezni, midőn köztük fellépek, hanem nememmel akarok csupán beszélni s minthogy ez a sajtó útján leggyorsabban történhetik, íróvá kelle lennem. Ha talán irodalmi szabatosság helyett pongyolaság lehető műveimen, mentsen ki körülményem, mely életemben folytonosan igénylő, minden percemet, ifjúságomban, a házi gondokból, – később az enftentartási foglalkozásból, – és most nevelői hivatalom megmaradt perceiből szakasztok nehányat, hogy még a földről lentüntöm előtt nemem közt némi – hitem szerént – hasznos tudnivaló eszméimet a sajtó útján köröztvén, itt ott jó magot hintsek, a jóra mindég tárt keblekbe. Önök hatalmasok, legyenek kegyesek is pár ajánló szóval e női agy és szív szülte szerény vendéget bemutatni a közönségnek.

Ha a kiállítás nem olyan csinos mint minő Pesten eszközölhető, azért ne legyen az író hébáztatva,

Lapok szerkesztője igen lojálisan viseli magát, nem kiváló író, nem is szeretik, de ifjúsági iratait becsülik.” Ez utóbbi megjegyzések feltehetőleg Protman sajtó- és irodalmi ügyekben fő sűgőjának, Szilágyi Ferencnek az információit visszhangozták. Ezek után a kormányzóság nem adta meg Neynek a hetilap indítására az engedélyt. (*Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelezése* 1925, i. m. 131.)

⁹ *Családi Lapok*, 1855. október 15. II. évfolyam 7. sz. 289.

¹⁰ *Családi Lapok*, 1855. október 15. II. évfolyam 7. sz. 291.

¹¹ december

¹² *Karacs Teréz összes munkái*, Átvizsgálva összeszedte Takács Ádám, Miskolcz, 1853, Két kötet. – Megjelent a recenzió-kritika fekvő Y. jelzéssel (talán Ney Ferenc): 1854. március 31. III. évf. 6. sz. 291–293.

valamint a nyomda is melynek kevés alkalma vala még nagyobb szerű munkák készítésére inkább bűzdítassék mint elkárhoztassék.

Magamat s művemet újabban szerkeztői figyelmükbe ajánlva maradok.
Tiszteltségeteknek

alázatos szolgálójuk
Karacs Teréz

[kivülről tollal ráírva: *jan. 29, 854*
Karacs T]

2. Szász Károly levele Ney Ferenchez

Kecskemét December 22, 1853

Tisztelt Szerkesztő Ur!

Örömmel olvasám hogy a Családi lapok szerkesztését ön veendi át új évtől kezdve; s bizalommal vártam felszólítását a közremunkálásra. Mert bár magam helvét hitvallású tanár s pap vagyok, más felekezetűek által vezetett vallási vállalatba dolgozni nem vonakodtam soha, mint ezt az Órangyal 1852ki folyamában is bebizonyítám.

De önnek becses felszólítása még mind késik s hihetőleg már el is maradand, mit inkább csak feledékenységnak mint annak szeret tulajdonítani hiuságom hogy ön engem lapjába dolgozni érdemesnek nem tartana.

Ezennel tehát itt egy legendát küldök, s vele magamat dolgozó társul ajánlom föl. A költemény hosszu ugyan, de ha a Családi lapok eddigi alakja megmarad, abban ugyhiszem helyet foglalhat.¹³ Az írói díjt ugyhiszem nem tulköveteléssel teszem, a költemény terjedelmét tekintve 20 pforintra.

Egyébiránt önnek mindig Szabadságában marad ajánlatomat vissza utasítani, dolgozó társául el nem fogadni. Mely esetben magamat értesíttetni s költeményemet vissza küldeni kérem.

Tisztelettel maradván

Szász Károly
Lakásom s postám Kecskemét.

[verző tetejére írva: *dec. 26. 853.*
alatta ceruzával: X]

3. Mindszenty Gedeon levele Ney Ferenchez

Tekintetes s tudós Szerkesztő Úr!
Mélyen tisztelt Uram!

Végig nézve a szerkesztői értesítéseken, úgy hiszem, elég korán érkeztem arra, hogy a sorból ki ne maradjak. Fogadja szivesen Tettes Uraságod az ide mellékelt költeményeket, mellyeknek mindenesetre megvagyon azon előnyük, – hogy nem hosszúk; de ha mégis volna quod ipsis [?], vagy mi javítást igényelne: reméllem: nem fogja tőlük megtagadni azon gyöngéd, atyai s egyszersmind avatott kezét, mellyre másik művemet kegyesen méltatá. E kegyesség, míg egy részt hálára köte-

¹³ *Szent Erzsébet legendái*. Megjelent két részben. I.: *Családi Lapok*, 1854, I. félév, 2. sz., 58–65.; II. 1854, II. félév, VII. sz., 305–306.

lez, más részt újabb ösztön arra, hogy a tőkély felé siessek; s a javító kezét napról napra kevésbé foglalkodtassam.

Megragadom ez alkalmat a küldött lapérti legmelegebb köszönetem kifejezésére, – ki nagybecsü kedvezéseibe ajánlott, mély tisztelettel öröklök¹⁴

Tettes Uraságodnak
Egerben Martius 20án 1854

alázatos szolgája s tisztelője
Mindszenty Gedeon

[kivülről tollal ráírva: *Martz. 23. 54*
Mindszenty]

4. Tóth Kálmán levele Ney Ferenchez

T. Szerkesztő Úr! Van szerencsém becses lapja számára egy költeményt küldeni. Díjul érte 10 pftot kérek. Ez igény kissé tulságosnak fog ugyan ön előtt látszani – de jelenlegi meddősége muzsámnak, mit ugy is annyiféle vállalat vesz igénybe – tulságoskodásomat tán kimentí.

Holnap elküldök önhez az eredmény iránt. Ha kérésem a szerkesztőség financiai körülményével meg nem egyez – kérem vissza a költeményt, mit én rögtön használni tudok.

Bármelyik esetben is kérem önt, lássa soraimban ön személye, és lapja iránti hajlamaimat.
Pest Dec. 18. 854.

Tóth Kálmán

[a lap tetején ceruzával felírva: *Dec. 19. 54*]

5. Tóth Kálmán levele Ney Ferenchez

Pest jun. 19. 855.

T. Uram!

Becsés lapja programjával ugy hiszem a festői költemények sem ellenkeznek. Van szerencsém egyet küldeni. Ez a harmadik vers, mit önnek ez évben küldék,¹⁵ s így tán nincs okom rá, hogy gyakoriságomért szemrehányással illessem magamat. És megvallva jelenleg 5 fto nagyon föl tudnék használni. Egy részt ez az ok, hogy önnél ismét ily hamar alkalmatlankodom. Kérem önt, ha e versemet lapjához célszerűnek találja, s a szerkesztői pénztár nem tagadja meg a szolgálatot, teljesítse ön kérelmemet. – Jelenleg egy nagyon érdekes tárgyú költői beszélyen dolgozom ön organuma számára, s a napokban el is küldöm. Ennek díjazásával aztán hetekre is szívesen elvárok. Fogadja ön tisztelem kifejezését.

Tóth Kálmán

[a lap tetején ceruzával felírva: *6/21. 55*]

BUZINKAY GÉZA

¹⁴ Feltehetőleg: „örökké maradok”.

¹⁵ 1855-ben Tóth Kálmán két költeménye jelent meg a *Családi Lapokban*: *Este* – 1855, I. köt., 1. sz., 28.; *Édes anyám*, II. köt., 3. sz., 127. Ez valószínűleg az első két költemény, a harmadik ebben az évben már nem jelent meg.